

R e t s e n s i o o n

A. Reigo diplomitöö "Karksi regivärsilise rahvalaulu noomeni sünonüümika" kohta.

A. Reigo diplomitöö on mahukas uurimus (228 masinakirja-lehekülge) rahvalaulu paralleelvärsside sünonüümikast. Töö materjaliks on "Vana Kandle" IV köitesse koondatud Karksi rahvalaulud, uurimisobjektiks – paralleelvärsside sünonüümsed noomenid. Et teema ühendab endas folkloristliku ja keeleteadusliku (leksikoloogilise) uurimisaspekti, on nõudnud see autorilt vastavat kahepoolset teoreetilist pagasit. Autor on põhjalikult süvenenud nii hästi regivärsi kui ka sünonüümika probleeme käsitlevasse kirjan-dusse.

Töö I osa (lk. 3-26) sisaldab peale sissejuhatava üldosa alapunktid "Paralleelvärssist" ja "Sünonüümidest", mis moodustavad soliidse teoreetilise baasi järgnevale analüüsiosale. Autor on võrdselt hästi orienteerunud nii regivärsi struktuuri probleemi-des kui ka moodsa tähendusõpetuse küllaltki keerukates mõttekäi-kudes. Töö I osa suhtes tekkisid järgmised küsimused ja soovid.

1. Kas pealkirja "Paralleelvärssist" õige koht pole p. 2.2. ees, sest p-d 2.0. ja 2.1. sisaldavad veel üldsissejuhatavat materjali, mis kuulub p. 1 alla?

2. Sissejuhatava teoreetilise osaga oleks tulnud liita ka U. Kolgi uurimusele viitav arutlus sünonüümika seosest värsisises-te vormelitega, mis praegu tuuakse esmakordselt kokkuvõttes.

3. Lk-l 16 on autori koostatud skeem, mis hästi ülevaatli-kult annab sõna semantilise külje liigenduse. Skeem pole aga teks-tiga vajalikult seostatud ja praegusest esitusviisist jääb mulje, nagu oleks skeem antud kujul kopeeritud Vassiljevi ja Apresjani viidatud artiklitest. Samuti on jäänud tekstiga seostamata skeem lk-l 26.

T38 põhiosa "Noomenite sünonüüme" (lk. 27-186) jagunob veel sõnaliigiliselt arvsõnaliste, asesõnaliste, omadussõnaliste ja nimisõnaliste sünonüümide osaks. Kõik vaatlusaluse kogu paralleelvärssides leiduvad käandsõnaliste sünonüümide read esitatakse alfabeetiliselt järjestatuna dominantide järgi. Iga rea puhul püütakse selgitada, missugusel määral rea liikmete tähendused kattuvad, milles seisneb tähendusnänsside erinevus. Piltlikke sünonüüme on ka temaatiliselt rühmitatud. Kohati on lisatud etümoloogilisi ja võrdlev-ajaloolisi kommentaare, peamiselt A. Saareste teose "Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes" põhjal. Vähetuntud murdesõnade ja arhaismide seletamiseks on kasutatud Wiedemanni sõnaraamatut. Kahe sõna puhul korrigeerib autor Saarestet: pärn ja madu, mida Saareste andmeil Karksis ei kasutata, esinevad siiski Karksi rahvalauludes. Selgub arhaismi aanik polüseemilisus: Karksi lauludes esineb see mitte ainult õlle, vaid ka õlle-nõu tähenduses.

Mõningaid küsitavusi.

1. Nimi- ja omadussõnaliste sünonüümide vaheline piir pole selge: süntaktiliselt nimisõnadena esinevad omadussõnalised sünonüümid oleks tulnud järjekindlalt paigutada nimisõnade alla, praegu on aga värssidest

Me lööme uhkeil uule pääle,
körkel kõrva pääle

... sõs me sünnüm suurte sekkä
suurte sekkä, körke kõrva (lk. 47)

pärinev rida uhke - körk - suur omadussõnaliste sünonüümide hulgas

2. Mis on aluseks võetud sünonüümide rea liikmete tähendusliku kattuvuse hindamisel? Rea kerjäia - vaene - näl'läne - sandikeine - palvetegija kohta väidetakse lk. 90, et rea liikmed on mahult võrdsed, lk. 91 on aga võrdsusmargiga ühendatud kerjus -

sant - kerjaja, ülejäänud liikmete puhul aga seletatakse tähendusvarjundi erinevusi.

3. Raskusi on teinud obliikvakäändeis sünonüümide nominatiivi rekonstrueerimine: maani särgi, alli kuvve (lk. 144) on genitiivid, mitte nominatiivid, lk-1 158 on õigesti all kuub, maani särk. Pole ka selge, mis alusel nominatiiv on antud kord lõpukaoga, kord lõpukaota. Näiteks värssidest

Vastu tuli meeste ulka,
meeste ulka, poiste kilda

eraldatakse sünonüümid kujul ulk, kild (lk. 74), aga

arult tuli kabude kilda → kilda (lk. 162)

4. A. Saareste refereerimisel on autor oma teksti üle kandnud ka 1920-ndate aastate termini algsoomeline (lk. 76, 82 jm.), tulnuks kasutada praegust terminit läänemeresoomeline.

Analüüsitud materjal võimaldab teha mitmekülgsed järeldusi, mis on esitatud t88 III osas "Kokkuvõtvat ja järeldavat" (lk. 187-204). Omavahel seostuvad (ühist liiget sisaldavad) sünonüümide read koondatakse temaatilisteks rühmadeks ja esitatakse need ülevaatlikus tabelsüsteemis. On tehtud igakülgsed statistilisi kokkuvõtteid, millest selgub sünonüümide kasutamine sõnaliigiti, liitsõnaliste sünonüümide osa, eri sünonüümide kasutamise sagedus, erinevate temaatiliste rühmade esinemise sagedus, sünonüümide arv erinevates temaatilistes rühmades, poeetiliste sünonüümide poolest rikkamad dominandid; kõige selle põhjal on tehtud usutavaid järeldusi. Asjalikke märkusi on ka Karksi regivärssides esinevate sõnade tähenduslike erinevuste kohta võrreldes tänapäevasega, on tehtud ekskursse ajaloolisse leksikoloogiasse, loetletud on tänapäeval käibelt kadunud arhaismid.

Kokkuvõttes on tunduv ülekaal folkloristlikul aspektil, lek-

sikoloogiline külg on jäänud kuidagi tagaplaanile (sissejuhatuses oli see pigem vastupidi). Tunda annab see end temaatiliste rühmade koostamisel, kus jääb puudu diferentseeritud lähenemisest erinevat laadi sünonüümirühmade¹se. Ilmselt ei saa samale tasemele seada näit. seda laadi sünonüümipaare nagu ark - vigel ja juus - kaalavari. Poeetiliste sünonüümide võrdsustamise tõttu tavalistega on sattunud ühte temaatilisse rühma härä - saks - kuningapoeg - jalg (lk. 189), sest leidub sünonüüm sinisäär, mis ühendab dominante saks ja jalg. Ühine poeetiline sünonüüm ei sobi nähtavasti kriteeriumiks temaatilise rühma koosseisu määramisel.

Keelelt ja tehniliselt teostuselt on töö korrektne. Pretensioone võib esitada ehk ainult sissejuhatavas osas mõningate raskepäraste lausete puhul, kus on ilmselt tegemist venekeelse kirjan-duse mõjuga. Ebatäpselt on tõlgitud M. F. Palevskaja sünonüümi definitatsioon lk. 18.

Kõne all olnud küsitavused ei kahanda oluliselt A. Reigo si-suka töö väärtust. Meie rahvaluule sõnavara uurimisele lisab see diplomitöö mõndagi hinnatavat. Kuigi retsensent pole küllalt kom-petentne tööd hindama folkloristika seisukohalt, väärrib A. Reigo uurimus diplomitööna kahtlemata täit tunnustust.

E. Kuusik